

УДК 792.027.2'06(477)

РОК-ОПЕРА ЯК НОВІТНИЙ СЦЕНІЧНИЙ ЖАНР, ЇЇ ВТІЛЕННЯ НА КРИМСЬКІЙ СЦЕНІ

Карнов В. В.

***РВНЗ «Кримський гуманітарний університет», Ялта
E-mail: kaf_muz_kgu@mail.ru***

У статті відомого педагога й артиста, одного з провідних акторів Кримського академічного українського музичного театру йдеться про літературні й сценічні особливості такого своєрідного театрального жанру як рок-опера, наголошується, що цей жанр посідає чільне місце в репертуарі музичних театрів з другої половини ХХ століття. Особлива увага приділяється зверненню до рок-опери митців Кримського академічного українського музичного театру, розглядаються відповідні вистави творчого колективу, зокрема рок-опера сучасного українського композитора Сергія Бедусенка за поемою «Енеїда» Івана Котляревського.

Ключові слова: сценічний жанр, рок-опера, театральна інтерпретація.

Рок-музика виникає й утверджується в художній культурі десь із середини ХХ сторіччя, спершу у Західній Європі та США, а потім і у всьому світі. Дуже швидко стає зрозуміло, що це не якась модна забаганка, як декому могло здатися попервах, а доволі потужна художня течія, яка відповідає суттєвим особливостям розвитку сучасного мистецтва. Це засвідчує й оформлення жанру рок-опери, до перших зразків якого відносять такі твори як «Волосся» Г. Макдермота (1967), «Спасіння» Т. Ліна (1969), «Томмі» та «Квадрофенія» П. Таушенда (1970, 1972) [6, с. 468]. Особливе піднесення жанру пов'язане з появою рок-опери Е. Л. Вебола «Ісус Христос – суперзірка» (1971). Майже космічна монументальність, якій сприяє звернення до міфологічних та біблійних образів і мотивів, владна експресивність, яскрава видовищність, що невимушено сягає граней епатажності, а разом з тим і увага до внутрішнього світу людини, до психологічних нюансів, що зумовлює тяжіння до ліричної проникливості, – усе це забезпечує жанру не просто популярність, а й неабияку естетичну значимість.

До перших зразків жанру рок-опери в українському музично-театральному мистецтві можна віднести твір композитора Геннадія Татарченка та поета Юрія Рибчинського «Біла ворона». Наприкінці 1991 року ця рок-опера була поставлена і в Кримському українському театрі (режисер-постановник – В. Судов, диригент-постановник – О. Крохмаль, музичний керівник вистави – Е. Гейс). В ролі Жанни д'Арк виступили актриси О. Баркевич, Л. Єгорочкіна, С. Крохмаль. Пізніше (1992) в цій ролі успішно дебютувала на сцені театру Т. Медведєва. Природно, що театр, який широко звертається до таких жанрів як музична комедія, оперета, мюзикл, починає все ширше включати до свого репертуару й рок-опери. Мабуть, не випадково звернення до цього жанру не раз стає помітною подією в творчому житті колективу.

Особливий успіх випав на долю кримської постановки рок-опери сучасного українського композитора (він же виступив і в ролі лібретиста) Сергія Бедусенка «Енеїда», створеної на основі славетної поеми Івана Котляревського. Вистава була здійснена за активної підтримки директора театру, диригента Володимира Загурського. Прем'єра відбулася 24 січня 2003 року. Глядачів на змогло лишити байдужим яскраве колоритне дійство, в якому органічно поєдналися піднесене й водночас невимушено дотепне слово, експресивна й прониклива музика, запальні й при тому вишукано орнаментовані танці, чому сприяла злагоджена робота під керівництвом режисера-постановника Володимира Аносова – художника-постановника Юрія Суракевича, диригента Олександра Коваленка, балетмейстера Тетяни Брисіної. Вистава того 2003 року була удостоєна Гран-Прі на Міжнародному фестивалі античного мистецтва «Боспорські агони», котрий тривалий час щорічно проводиться в Криму, насамперед у Керчі. Треба відразу сказати, що й пізніше саме рок-опери Кримського українського театру не раз удостоювалися цієї високої відзнаки.

Режисер В. Аносов прагнув опoетизувати, за його словами, насамперед «здоровий авантюризм», невсипущий потяг людини до пошуків невідомих шляхів, до нових обр'їв. Адже Еней, якого було вигнано з Трої і якому довелося зазнати чимало небезпечних пригод, не похнюпився, не склав рук та зброї, а всупереч усім негараздам завзято заходився шукати виходу зі скрути. Такий задум кореспондується з неабиякою образною динамікою вистави, увиразненою мінливістю співочих монологів персонажів, символікою групових мізансцен, органічно поєднаних з хореографічними планами, світловими ефектами. Владним деміургом, кмітливим розпорядником усієї цієї яскравої веремії постає ведучий у виконання актора Юрія Грищенка, якому випало читати авторський віршований текст, сприяти окресленню наскрізного сюжету, сполученню в єдине ціле калейдоскопічної мозаїки сценічних епізодів.

Мені випало в цій виставі виконати провідну роль. Яскрава та колоритна постать відчайдушного мандрівника Енея виявилася мені вельми близькою. Слід сказати, що в цій виставі барвистій, феєричній і водночас позначеній високим художнім смаком та неабиякою постановочною культурою, акцентуються насамперед героїчні, а не бурлескні мотиви. Тестова партитура починається не звичним задушевно-жартівливим «Еней був парубок моторний...», а піднесено-героїчним «Любов к отчизні де героїть, / Там сила вража не устоїть, / Там дух сильніший од гармат...» І ці слова, ніби камертон, визначають провідну тональність усієї вистави. Ходором ходить сценічний круг, грають світлотіні, тріпочуть блакитні полотнища, знаменуючи шторми, мигочуть, перекриваючи їх, широкі, як море, козацькі шаровари й ладно скроєні жупани, здіймаються весла, виблискують шаблі... Вся ця веремія чітко впорядкована, спрямована на невсипущі пошуки пристановища для вцілілого після грізних боїв і бур троянського козацтва, не схильного впадати в розпач чи зневіру навіть за найскрутніших обставин.

Належний лад у цій стихії наводить насамперед Еней, відважний досвідчений ватажок, який веде за собою товариство, запалює й підносить його дух. Саме на цьому я й прагнув наголосити в цій ролі.

Доволі влучно окреслює особливості втілення «Енеїди» на кримській сцені та моє трактування ролі театрознавець В. Гуменюк: «В. Карпова стрімкий, енергійний, рішучий, він завжди там, де найбільша небезпека, він здатен її передбачити, розпізнати – чи то на морі, чи то в бою, чи то в підступних діях мешканців Олімпу, а відтак згуртувати товаришів, аби запобігти чи зарадити лиху. Певна плакатність, монументальність вистави, яка увиразнюється піднесеною музикою, продуманою кольоровою гамою (переважають червоні, чорні й білі барви), відточеністю пластики, доволі переконлива, бо зігрівається жвавою ритмікою, вигадливою бравурною мелодійністю, впливовими світловими ефектами, запальністю акторського виконання. Всі ці особливості сценічного твору своєрідно концентруються в постаті Енея, втілюваного В. Карповим, схильним до ефектного поєднання героїки й задумованості, високої патетики й принадної щирості» [2].

Думається, В. Гуменюк має рацію, відзначаючи, що і композитор, і постановник не звернули належної уваги на те, що вони мають справу насамперед з бурлескним матеріалом, тож вельми важливі в поезії І. Котляревського жартівливі аспекти виявилися затіненими згаданою героїкою, хай навіть не казенною, а зворушливо широкою. На думку критика Еней у моєму виконанні вносить у виставу дуже доречні комедійні барви: «Впевнений у доланні труднощів, він сприймає їх здебільшого безжурно й грайливо, більше того – з упевненістю, що саме дотеп і жарт є чудовими засобами того долання. Відтак його суголосо загальної стилістики вистави чітка пластика раз у раз змінюється розкутістю, гнучкістю, спрямованою то на викриття й пародіювання полохливості окремих троянців, то на осміяння зятятості й захланності богів, скажімо, Нептуна, який «із давна був дряпичка». Такі акторські пристосування надають провідній ролі, а відтак і всій виставі не тільки життєвої переконливості, а й особливої вишуканості, цілком віддаляють її від поверхової помпезності» [2].

Рок-опера «Енеїда» упродовж багатьох сезонів лишається в репертуарі сценічного колективу. Не менший успіх випав на долю кримської версії рок-опери «Юнона і Авось», якою театр відкрив свій 56-й сезон. Прем'єра відбулася спочатку під час гастролей у Керчі 9 жовтня 2010 року, а потім у Сімферополі в день відкриття нового сезону – 15 жовтня. Яскрава постановка доволі популярного твору композитора Олексія Рибаківа та поета Андрія Вознесенського «Юнона і Авось», здійснена свого часу відомим московським режисером Марком Захаровим, здобула неабиякий розголос, тож природно, що цим твором зацікавилися й інші митці. У нашому театрі цю постановку здійснив молодий режисер Володимир Косов, відомий кримським глядачам за такими неординарними виставами як «Черевики на товстій підшві» П. Гладилина, «Дуже проста історія» М. Ладо. У постановці вистави «Юнона і Авось» його співтворцями стали художник Лариса Махтеєва, диригент Віктор Клімов.

Юнона і Авось – це наймення двох морських кораблів, з якими на початку ХІХ століття царський сановник Резанов переплив Тихий океан задля налагодження економічних стосунків між Росією та Америкою. Ця реальна історія прислужилася в театральному творі до поезифікації високих людських поривань – жаги небезпечних, але захоплюючих мандрів, жаги творення, яка не могла не поєднатися з жагою

кохання, з палкою любовною пристрастю. Небуденність і романтична масштабність подій та ситуацій зумовлює особливу жанрову багатогранність сценічного твору, в якому сполучилися риси пригодницької історії, любовної мелодрами, філософської притчі. А це диктує ефектну взаємодію розмаїтих видовищних засобів. Тому в інтерпретації нашого театру цей поліфонічний сценічний твір постає як рок-опера-балет.

Ще одна вистава, яка стала помітною подією кримського і не лише кримського театрального життя, – втілення рок-опери «Ірод» (музика відомого українського композитора Ігоря Поклада, п'єса Олександра Вратарьова). Прем'єра відбулася 30 травня 2013 року. Слід уточнити, що це була не просто прем'єра, а прапрем'єра, себто загалом перше сценічне прочитання твору композитора й драматурга. Режисер-постановник вистави – Володимир Косов, художник – Геннадій Легута, балетмейстер – Алла Рубіна, музичний керівник постановки – О. Коваленко, керівник проекту – В. Загурський.

Тиранія, власне узурпація влади та утримання її будь-якою, навіть кривавою ціною, здавна набула різкого засудження, зокрема й у біблійних текстах. Це явище людської природи й суспільної практики далеко не викорінене й досі, тим-то постать царя Ірода, звучне ймення якого стало синонімом та узагальненим символом необмеженої владної сваволі й жорстокості, крізь віки й тисячоліття продовжує тривожити, непокоїти, відлунюється в численних художніх творах, так само як постаті братовбивці Каїна чи зрадника Іуди.

Жанр рок-опери, здатний ефектно впливати на глядача, з допомогою розмаїтих мистецьких засобів збадьорювати й розбурхувати нашу уяву, вельми надається до осягнення такої небуденної теми. Композитор І. Поклад спільно з поетом О. Вратарьовим запропонували свою музично-театральну версію знаного сюжету. Особливістю цієї версії є прагнення показати тирана як людину, якій начебто ніщо людське не чуже. Відтак центральною в творі стає тема кохання всевладного державця до юної вродливиці Маріани. Горда й чуйна дівчина зважується прийняти осоружну царську ласку в прагненні змінити тирана, вплинути на нього, аби порятувати й захистити рідних і не лише рідних людей, а може й усю країну. Роль Маріани успішно виконали молоді актриси Діана Бурова та Марина Гіман.

Відомий майстер жанру ліричної пісні, І. Поклад сміливо вводить ліричну стихію і в рок-оперу. Але ця стильова риса не нівелює гострого драматизму, а контрастно відтіняє його. Я прагнув, аби в моєму виконанні Ірод поставав щирим та навіть зворушливим у своєму палкому коханні, аби глядач на якусь мить ми навіть пройнявся жалем і співчуттям до нього. Але тим разючіший осуд супроводжує прикре з'ясування того, що ніщо не здатне змінити страхітливої суті тирана. Відтак трагічна розв'язка неминуха – і для світу, що оточує лиходія, і для нього самого.

Прикметно, що так само, як свого часу «Енеїда» в постановці В. Аносова, кримські версії рок-опер «Юнона і Авось» та «Ірод», здійснені В. Косовом, здобули визнання громадськості і преси, обидві удостоєні Гран-Прі на Міжнародному фестивалі античного мистецтва «Боспорські агони», який щороку проходить у Криму.

Список літератури

1. Гуменюк В. Театральна журналістика. Випуск 1: Творчий портрет актора / Віктор Гуменюк. – Сімферополь: Таврія, 2006. – 134 с.
2. Гуменюк В. Творчий портрет В. Карпова / Цитата за рукописом з архіву втора.
3. Загурський В. І. Особливості сучасної репертуарної політики Кримського українського музичного театру / В. І. Загурський // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 84. – С. 7–9.
4. Загурський В. І. Творче життя Кримського українського музичного театру в сезоні 2006–2007 років / В. І. Загурський // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – № 125. – С. 30–32.
5. Корольов В. Кримський український музичний театр: Історичні нариси. – Сімферополь: Таврія, 2005. – 68 с.
6. Обуховская Л. О любви, страсти, злодействе и запоздалом раскаянии: рок-опера «Ирод» Крымского украинского театра / Людмила Обуховская // День. – 2013. – 13 авг.
7. Шельгин А. А. Рок-опера / А. А. Шельгин // Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. редактор Г. В. Келдыш. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 468.
8. Шестак А. «Божий суд всегда суров, Божий храм – всегда с любовью!»: В Симферополе состоялась премьера рок-оперы «Ирод» / Анна Шестак // Бульвар Гордона. – 2013. – № 32 (август).

Карпов В. В. Рок-опера как новейший сценический жанр, ее воплощение на крымской сцене / В. В. Карпов // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – 2014. – Т. 27(66), № 4. Часть 2. – С. 20–24.

В статье известного педагога и артиста, одного из ведущих актеров Крымского академического украинского музыкального театра идет речь о литературных и сценических особенностях такого своеобразного жанра как рок-опера, подчеркивается, что этот жанр занимает существенное место в репертуаре музыкальных театров со второй половины XX столетия. Особое внимание уделяется обращению к жанру рок-оперы творческих работников Крымского академического украинского музыкального театра, рассматриваются соответствующие спектакли сценического коллектива, в частности рок-опера современного украинского композитора Сергея Бедусенко по поэме «Энеида» Ивана Котляревского.

Ключевые слова: сценический жанр, рок-опера, театральная интерпретация.

Karpov V. V. Rock-opera as a new scene genre, its presence on Crimean stage / V. V. Karpov // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series: Philology. Social communications. – 2014. – V. 27(66), № 4. Part 2. – P. 20–24.

The article of well-known pedagogue and artist, one of the key actors of Crimean Academic Ukrainian Musical Theater is intended to describe the peculiarity of rock-opera, and is stressed that this genre is occupied the important place in modern creative life of many musical collectives.

In our days a rock-opera is one of the most widespread and favorite theatrical genres. A rock-opera which came into being on basis of other genres, was already formed as an entirely original variety musical and theatrical arts in the middle of XX century.

The special attention is given here to the presence of a rock-opera on the stage of the Crimean Academic Ukrainian Musical Theater. The author of the article describes in details the scene embodiment of the rock-opera “Aeneis” (“Aeneida”) by contemporary Ukrainian composer S. Bedusenko after the well-known poem of I. Kotliarevsky, first classic of new Ukrainian literature. He also writes here about such performances as “Yunona and Avos” (composer A. Rybnikov, poet A. Voznienski), “Irod” (music by I. Poklad, play by A. Vratariov).

Keywords: scene genre, rock-opera, theatrical interpretation.